

УДК 598.288.6 (477.75)

ПЕНОЧКА-ЗАРНИЧКА (*PHYLLOSCOPUS INORNATUS* BLYTH) – НОВЫЙ ВИД ФАУНЫ КРЫМА

М.В. Баник¹, Т.Н. Девятко²

1. НИИ биологии, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина.
2. Музей природы, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина.

Ключевые слова: пеночка-зарничка *Phylloscopus inornatus*, новый вид, орнитофауна, Крымский полуостров

Yellow-browed Warbler (*Phylloscopus inornatus* Blyth) – a new species for Crimean avifauna.

– M.V. Banik¹, T.N. Devyatko². 1. Research Institute of Biology, V.N.Karazin Kharkiv National University. 2. Natural History Museum, V.N.karazin Kharkiv National University.

*A thorough revision showed that a specimen of the small warbler taken by A.S. Lysetsky on 1.11.1957 in Crimea was mistakenly identified as Greenish Warbler (*Phylloscopus trochiloides*) and hence reported in major sources on Crimean avifauna*

*(Kostin, 1983; Kostin, 2006). Inspection of plumage & structure traits irrefutably evidenced that this bird is indeed Yellow-browed Warbler (*Phylloscopus inornatus*). This is the first and only indication that Yellow-browed Warbler should be included in the list of Crimean birds.*

Key words: Yellow-browed warbler *Phylloscopus inornatus*, new species, bird fauna, Crimean peninsula.

Вівчарик лісовий (*Phylloscopus inornatus* Blyth) – новий вид фауни Криму. – М.В. Банік¹, Т.М. Дев'ятко². 1. НДІ біології, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна. 2. Музей природи, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна.

*Ретельна перевірка свідчить, що невеличкий вівчарик, якого було здобуто О.С. Лисецьким 1.11.1957 р. у Криму, був невірно визначений як вівчарик зелений (*Phylloscopus trochiloides*), та, відтоді, під цією назвою згадувався у найважливіших працях з авіфауни Криму (Костин, 1983; Костин, 2006). Обстеження оперення та морфологічних ознак беззаперечно вказує на те, що насправді цей птах є вівчариком лісовим (*Phylloscopus inornatus*). Це перше та поки що єдине свідчення на користь того, що вівчарик лісовий повинен бути внесений до переліку птахів фауни Кримського півострову.*

Ключові слова: вівчарик лісовий *Phylloscopus inornatus*, новий вид, орнітофауна, Кримський півострів.

Фауна птахів Криму привертає увагу багатьох дослідників в останні десятиліття. В останнє час опублікована серйозна, взважена ревізія авіфаунистических списків по цій території (Костин, 2006). Тому дуже важливі будь-які доповнення та уточнення до запропонованого С.Ю. Костиным списку кримських птахів. М.М. Бескаравайний, переглядаючи недавно опублікований каталог колекції Музею природи Харківського національного університету (Дев'ятко, Джамирзоев, 2008), звернувся до нас з проханням перевірити екземпляр пеночки, здобутий А.С. Лисецьким 1.11.1957 г. у с.Генеральське, неподалік від г.Алушта. Цей екземпляр (№ 20637) в згаданому вище каталозі значиться як зарничка (*Phylloscopus inornatus* Blyth). В той же час в зводці по авіфауні Криму Ю.В. Костина (1983) ця птах со згадується за визначенням І.Б. Волчанецького як європейська зелена пеночка (*Phylloscopus trochiloides viridanus* Blyth). В згаданій вище роботі С.Ю. Костина (2006) в результатуючому списку європейська зелена пеночка має статус форми, перебування якої в Криму не підтверджено колекційними матеріалами (со згадується за визначенням І.А. Кривицького, не виявивши даний екземпляр в колекції Музею природи Харківського університету). Тим не менше, ця птах все ж є в колекції. На етикетці даного екземпляра наведено два визначення. Одні з записів зроблено рукою І.Б. Волчанецького і гласить буквально наступне: «*Phylloscopus trochiloides viridanus* Blyth. Генеральське. Ю.В. Крима. Доб. 1.11.1957. доб. А. Лисецький, опр. І.Б. Волчанецький». На зворотній стороні другою рукою написано «*Reguloides inornatus* Blyth». Це означає, що птах була пізніше кем-то переопределена і вже під цим новим назвою потрапила в рукописний, картковий каталог, а з нього – в електронний і друкований (Дев'ятко, Джамирзоев, 2008) каталоги.

Даний екземпляр був уважливо переглянуто і виміряно нами. При цьому встановлено, що несомненно правильним є визначення цієї птахи як зарнички. Наш висновок оснований на урахування наступних ознак. Во-перше, кілю у розглянутого екземпляра тонкий і майже не розширений у основанні, що нехарактерно для зелених пеночек. По формі кілю птах дуже добре відрізняється як від зелених, так і від жовтобрюхих пеночек (*Phylloscopus nitidus* Blyth) (рис.). Знизу кілю пеночки, здобутою А.С. Лисецьким, виглядає в точності так, як кілю зарнички, зображений

на рисунке в таблице для определения видов славковых в шестом томе сводки «Птицы Советского Союза» (Штегман, 1954). Высота клюва явственно больше его ширины: высота у переднего края ноздри равна 2.15 мм, ширина – 1.57 мм.

Рис. Форма клюва пеночки-зарнички (*Phylloscopus inornatus*), добытой А.С. Лузецким 1.11.1957 г. в Крыму, в сравнении с формой клюва зеленых пеночек (*Ph. trochiloides*) (слева; Полтавская область, сборы Н.И. Гавриленко) и желтобрюхих пеночек (*Ph. nitidus*) (справа; Дагестан; сборы экспедиции И.Б. Волчанецкого) из коллекции Музея природы Харьковского университета.

Fig. Bill shape of Yellow-browed Warbler (*Phylloscopus inornatus*) taken by A.S. Lysetsky on 1.11.1957 in Crimea in comparison to bill shape of Greenish Warblers (*Ph. trochiloides*) (to the left; Poltava region, coll. by N.I. Gavrilenko) and Green Warblers (*Ph. nitidus*) (to the right; Daghestan, coll. by I.B. Volchanetsky expedition) in collection of Natural History Museum of Kharkiv National University.

При сравнении с имеющимися в коллекции зелеными и желтобрюхими пеночками бросаются в глаза также отличия общей окраски оперения, например, окраски брюха. На внутренних маховых перьях хорошо заметны светлые каемки – еще один отличительный признак зарнички (Штегман, 1954). Одно из крыльев – в плохом состоянии, но на втором четко видны характерные для зарнички две крыловые полосы. Большая из них выражена явственно (ее ширина – 2.8 мм) и образована желтоватыми вершинами больших кроющих крыла. В целом, крыло обследованного экземпляра выглядит пестрым. Хорошо заметна темная область между двумя крыловыми полосами из-за достаточно темных оснований больших кроющих (у зеленых пеночек крыло выглядит куда менее контрастным). Дополнительным признаком, указывающим на то, что мы имеем дело с зарничкой, служит окраска клюва. Внешняя часть подклювья на значительном протяжении – темная, основание его – светлое (у зеленых пеночек подклювье почти полностью светлое; Svensson, 1992). Длина крыла описываемого

экземпляра – 59 мм, что достаточно велико для зарнички, но попадает в пределы вариации для этого вида (Cramp, 1992; Svensson, 1992). Структура крыла: первое маховое выдается за кроющие кисти на 7 мм; $8 < 2 \leq 7$; $3=5$, 4 – слегка длиннее, 3, 4 и 5 образуют вершину крыла. Наружные опахала 3, 4, 5 и 6 маховых перьев сужены. Некоторые признаки обследованного экземпляра соответствуют приводимым для тусклой зарнички (*Phylloscopus humei* (W.E. Brooks)), например, то, что второе маховое несколько короче или равно седьмому (Виноградова и др., 1976). Однако, по нашему мнению, достаточно яркие тона общей окраски оперения, желтоватый (а не беловатый или охристый) оттенок окраски обеих крыловых полос, а также выраженность меньшей крыловой полосы (Птушенко, 1954; Cramp, 1992; Svensson, 1992) указывают на то, что рассматриваемый экземпляр – это все же зарничка.

Дополнительно можно отметить, что сама дата добычи, на наш взгляд, – слишком поздняя для зеленой пеночки, но вполне нормальна для зарнички, которая массово и регулярно залетает в Европу во время осенней миграции, в том числе и достаточно поздно, до декабря включительно (Cramp, 1992). Таким образом, можно с уверенностью утверждать, что добытая А.С. Лисецким 1.11.1957 г. пеночка – это зарничка, и это единственная подтвержденная встреча данного вида для территории Крыма. Что же касается европейской зеленой пеночки, то она остается в списке крымских птиц, поскольку в 2004 г. один экземпляр этого вида был отловлен на полуострове Тарханкут (Попенко и др., 2006).

Литература

- Виноградова Н.В., Дольник В.Р., Ефремов В.Д., Паевский В.А. Определение пола и возраста воробьиных птиц фауны СССР. Справочник. – М.: Наука, 1976. – 189 с.
- Девятко Т.Н., Джамирзоев Г.С. (сост.). Каталог орнитологической коллекции Музея природы Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина (Кавказ, южные регионы России и Украины, Средняя Азия, Казахстан). – Махачкала: ДГПУ, 2008. – 236 с.
- Костин С.Ю. Общие аспекты состояния фауны птиц Крыма. Сообщение 1. Опыт ревизии авифаунистических списков // Бранта: Сборник научных трудов Азово-Черноморской орнитол. станции. – 2006. – Вып. 9. – С. 19-48.
- Костин Ю.В. Птицы Крыма. – М.: Наука, 1983. – 240 с.
- Попенко В.М., Форманюк О.А., Баухингер У., Трост Л. Новые сведения о редких видах (подвидах) птиц на полуострове Тарханкут (АР Крым) // Бранта: Сборник научных трудов Азово-Черноморской орнитол. станции. – 2006. – Вып. 9. – С. 194-196.
- Птушенко Е.С. Славковые // Птицы Советского Союза. Т. 6. Под общ. ред. Г.П. Дементьева и Н.А. Гладкова. – М.: Гос. изд-во «Советская наука», 1954. – С. 146-330.
- Штегман Б.К. Таблица для определения видов славковых // Птицы Советского Союза. Т. 6. Под общ. ред. Г.П. Дементьева и Н.А. Гладкова. – М.: Гос. изд-во «Советская наука», 1954. – С. 142-146.
- Cramp S. (ed.). Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa: The Birds of the Western Palearctic. Vol. 6. Warblers. – Oxford: Oxford University Press, 1992. – 728 p.
- Svensson L. Identification guide to European passerines. 4th, revised and enlarged. – Stockholm, 1992. – 368 p.